

ỤMỤAKA IGBO ENWEGHI MMASI N'ASUSU IGBO: MKPATARA NA MGBOCHI YA

Daniel Ihunanya Ilechukwu

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrika na Eshia
Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka
08030886180 – di.ilechukwu@unizik.edu.ng

&

John Onyemaechi Iheme

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrika na Eshia
Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka

Ụmị edemede

Nchọcha a nke isiokwu ya bụ “Ụmụaka Igbo Enweghi Mmasi n’Asusu Igbo: Mkpata ya na Mgbochi ya” bụ iji lebaa anya ka ụmụaka Igbo esighi enwe mmasi n’asusu ha. A chọputara na otutu ụmụaka Igbo amaghi akpọtuta mkpuruokwu Igbo; ha amaghikwa nsupe mkpuruokwu Igbo ma ya foduzie isu asusu Igbo n’etiti onwe ha. O bu ihe ndi a kpalitere mmuo ndi nchocha ichoputa ihe ndi ahụ kpatara ụmụaka Igbo ejighi enwe mmasi n’asusu ha nke na-ebute iri mperi na mkpọtuta mkpuruokwu Igbo, ndeputa na isu asusu Igbo ka o kwesiri. Ebumnobi nchocha a bu ime ka a mata ihe ndi kpatara enweghi mmasi a nakwa uzọ a ga-esi belata ma o bu gbochie ha. Ndi nchocha gbasoro usoro sovee mee nchocha a. A gbara otutu ndi mmadu ajuju onu bu ndi gunyere ndi nkuzi iri na abuo n’ulo akwukwo ato di na steeti Anambara, Enugwu na Ebonyi. Nchocha a ga-enye aka mee ka ụmụaka Igbo ndi anaghi enwe mmasi n’asusu Igbo malite inwe mmasi. O ga-emepekwa anya onye obula tumadi ndi nne na nna iji kwalite asusu na omenala Igbo. Ndi nchocha turu aro ka ndi Igbo hu asusu ha n’anya, ka a na-enye ndi guru asusu Igbo oru nkuzi n’ulo akwukwo di iche

iche. Ya na ka ndị nne na nna malite isurū umụ ha asụsụ Igbo. Nchọcha a ga-abara umụ akwụkwọ, ndị nne na nna, ọhannaeze na ndị nkuzi asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ dị iche iche uru.

Ndubanye

Asụsụ bụ ụda nke mmadụ meputara site na nnọkọ njiakpọ dị iche iche bụ nke nwere nghọta dị ka ndị nwe asụsụ ahụ siri nabata ya. Ya bụ na asụsụ Igbo bụ asụsụ ndị Igbo na-asụ ma burukwa otu n'ime asụsụ a kara mara n'ala Naijiria nke ndị Igbo nabatara dị ka asụsụ na-egboro ha mkpa. Otu n'ime ihe ndị e ji mara asụsụ bụ na a na-ahafe ya site n'aka nna fere n'aka nwa. Umụaka Igbo bụ umụaka ndị sitere n'agburu Igbo n'ọwụwa anyanwụ nke Naijiria nke gunyere Imo, Abia, Ebonyi, Enugwu, Anambara nakwa mpaghara Delta. Otu ihe kwuputara iche e ji amata agburu bụ asụsụ ha. Mana ọ bụ ihe mwute na otutu umụaka Igbo hapuru asụsụ Igbo ma were asụsụ Bekee, French, d.g., wee mere asụsụ nhiwe isi. Ndị nne na nna n'otu aka ahụ kwa na-ahuta nwa ha maara asụsụ Bekee dị ka nwa nwere ọgugu isi, ebe nwa ha nke na-asụ asụsụ Igbo bụ nwa amaghị akwụkwọ. Ọ bụ ihe ndị a soro mee na umụaka Igbo adighi enwe mmasi n'asụsụ ha maka nwatakiri ọbụla choro ka a na-ahuta ya dị ka onye mbụ n'ụlọ akwụkwọ. Site na nchoputa ndị ahụ, e lebara anya n'okpurukpu isiokwu bụ "Umụaka Igbo Enweghi Mmasi n'Asụsụ Igbo: Mkpata na Mgbochi Ya" bụ nke a gbasoro usoro sovee wee nyochaa.

Mgbakwasa Isiokwu

E nwegasiri ihe ima aka n'ihu butere na umuaka Igbo adighi enwe mmasi n'asusu Igbo. Ihe ima aka n'ihu ndi ahụ ka e lebara anya na ha. Onodu ndi nne na nna n'ebe umuaka ha no emeela ka umuaka Igbo tinye ako na uche ha n'asusu Bekee kari asusu njirimara agburu ha bu asusu Igbo. O bu eziokwu na ndi nne na nna umuaka Igbo na-eweputa akatamkpo ego ha ji azu umu ha n'akwukwo ma ebe nlegara anya ha bu asusu Bekee na umuaka imuta mgbako na mwepu. Ajuju wee buru, 'oke mmefu ego na a surughi umuaka ha asusu Igbo, o ga-adota mmasi umuaka ha n'ebe asusu Igbo di?' O bu site na ndi nne na nna itinyere umuaka ha onyonyo kwa mgbe ma gbahapu ikoro ha akuko ifo bu nke e ji akuziri umuaka omenala Igbo, ka umuaka Igbo ga-eji nwee mmasi n'asusu Igbo? Ka o bu ndi nkuzi na-apia umuaka utari na ha suru asusu Igbo n'ulo akwukwo ga-eme ka ha nwee mmasi n'asusu Igbo? Usa nye ajuju ndi a bu mba. Umuaka na-amutakari ihe a na-akuziri ha n'ulo akwukwo mgbe e nyere ha ohere itapi ihe maobu tugharinye mkpuru okwu ufodu n'olu asusu nne ha, ya bu asusu Igbo. Nke a ga-enyekwara ha aka ime nke oma n'ulo akwukwo ha di iche iche.

Ntuleghari Agumagu

N'ebe a, a ga-akowa okpurukpu okwu ndi a:

Umuaka

Okoye (2015:160-161) mere ka a mata na umuaka nwere ihe ha bu mere ha umuaka. O mere ka a mata na e nwere ogoro e ji ama ndi bu umuaka. Na nkowa ya, ihe e ji a mata ogoro umuaka na-eto eto bu bido n'afọ anọ rue afọ ise, afọ asaa rue afọ asato na afọ itoolu rue afọ iri na abuo. Di ka Okoye si

kowa, o bu ebe a gbadoro ukwu eme nchocha ga-ekwu ndi bu umuaka na nchocha ahụ.

Ekwealor (1998:10) kowara ndi Igbo di ka ndi bi n'otu ebe a maara di ka ala Igbo ma nwekwaa asusu Igbo di ka asusu nne na nna ha. Nkwa Ekwealor a maka ndi bu ndi Igbo ziputakwara ndi bu umuaka Igbo n'otu aka ahụ. Onwudiwe (2012) kwuru na ndi Igbo bu agburu isi ojii na-asu asusu Igbo di ka asusu nne na nna ha. Ya bu na otu njirimara umuaka Igbo bu na ha bu ndi isi ojii na-asu asusu Igbo di ka asusu nne na nna ha.

Ogbalu (1983) kowara na ndi Igbo bu agburu kwupuru onwe ha iche n'idi uchu, mara ihe ha chorọ ma biri n'akuku mgbada oshimiri Naija. O gakwara n'ihu kwuo na ha bu agburu e kewaputara n'ala Naijiria site n'asusu ha na-asu, bu asusu Igbo. Site na nkwa Ogbalu maka ndi bu ndi Igbo, anyi ga-achoputa na umuaka Igbo bu umuaka si n'agburu Igbo, ndi e kewaputara n'ala Naijiria site n'asusu ha na-asu, nke bu asusu Igbo. E nwere ihe jikotara umuaka Igbo onu mere ha ji buru ndi Igbo kpomkwem. Ogbalu (1980:11) ruturu aka na ndi Igbo bu ndi asusu, omenala, otu udi agwa, otu udi nkwenye ha nwere n'ebe idi ndu di jikoro onu.

Uzochukwu (2001:453) n'ime Ikwubuzo, Ohiri-Aniche na Nnabuihe (2008:51) nyere nkwa Ejiogu (1998:3) na umuaka bu ndi a na-atukwasa obi a na-ahafe olileanya obodo maobu agburu n'aka, ndi ndu a na-atu anya nye otu agburu maobu ibe ya. O gakwara n'ihu kwuo na umuaka ugbo a bu ndi aghaghi inye nkwado iji buru ezi ndi ndu odinihu n'ezie.

Ọnwụka (2017:64) kwuru na ndị Igbo bụ agbụrụ e ji isụ asụsụ Igbo wee mara. Ha sitere na steeti Abịa, Anambara, Eboonyị, Enugwu na Imo bụ steeti ise ndị Igbo bi na ha kpomkwem. Ebe Delta, Rivas, Krọs Riva, Akwa Ibom na Benue mere ha steeti iri a hụgara agbụrụ Igbo n'ime ha. Nke a pụtara na ụmụaka Igbo n'otu aka ahụ so na ndị a hụgara mejuru steeti iri ndị ahụ a hụgara ndị Igbo n'ime ha.

E Nweghị Mmasị

Mmadụ inwe mmasị maọbụ enweghị mmasụ na-esite n'ụdị ọnọdụ onye ahụ hụgara onwe ya na ya. Crano (1995) kwuru na mmadụ na-enwe mmasị n'ihe, n'ihu ihe ọ ga-erita dị ka uru n'ihe ahụ o nwere mmasị na ya. Ọ gara n'ihu kowaa na mmasị bụ agwa mmadụ na-akpa iji gosi ka ihe si dị ya mkpa maọbụ ka o sghị dị ya mkpa, nke hibere isi n'aka onye nọ n'ọnọdụ ime mkpebi. Crano mere ka a mata na mgbe mmadụ nwere ihe mmapụ obi, na mmapụ obi ahụ nwere ike ibute enweghị mmasị n'ihe ahụ ha na-achuso.

Anna (2014) kowara enweghị mmasị n'asụsụ dị ka nke bụ mmadụ enweghị onye ya na ya ji otu asụsụ maọbụ ibe ya akparịtaụka kpatara. Na nkowa Anna, ọtutu ụmụ akwụkwọ nwere ike icheta ma sụọ asụsụ ha na-elele ule ya maọbụ akwado ule ya, ma nke a gasịa, ha echefuo asụsụ ahụ n'ihu enweghị onye mkparịtaụka n'asụsụ ahụ. Ọ gara n'ihu kowaa na ndị mmadụ na-aka enwe mmasị n'asụsụ nke ha na-anụ kwa mgbe kwa mgbe karịa nke ha na-anụchara anụchara, tūmadi ụmụaka Igbo.

Ụmụaka na-aka enwe mmasị site na mmụta omenala agbụrụ ha si. Luria (1992) na nkowa ya si na nwatakiri na-enwe

nkwuwa okwu ma o jiri ngwa oru obula di ya nso gbalisie ike guzogide ihe ima aka n'ihu obula bjara n'uzo ya n'ihu na o nwere mmuta banyere omenala agburu ya. O gakwara n'ihu nye omumaatu nwa na-egbe igbe na-ejide aka n'ihe obula di ya nso, ka o wee nwee ike iguzoro. N'otu aka ahụ ka omenala ndi si adi mkpa iji nyere umuaka aka ka ha guzoro nke oma, obuladi nasusu.

Umuaka Igbo adighi enwe mmasi nasusu Igbo n'ihu na ndi nne na nna ma o bu ndi nlekota anya umuaka adighi enye ohere maka mkparitauka n'etiti ha na umuaka. Wilson, Mcouige, Thompson, McConnachie, na Alex (2013:1-8) kwara na oke igwe onyonyo a na-etinyere umuaka, tumadi umuaka Igbo, karja idi na-akpanyere ha uka, na-ebutere umuaka ida mba nasusu ha ma na-adoghachi mmasi ha nasusu nke asusu Igbo bu otu n'ime ha azu. Ndi okammuta a gara n'ihu rutu aka na umuaka na nne na nna idi na-akparitauka na-adota mmasi na ito eto nasusu. Ha dukwara odu ka ndi nne na nna maobu ndi nlekota anya umuaka kawa ahụ na-akpanyere umuaka uka. Nke a na-enye aka izulite amamihe umuaka n'ebe asusu di, tumadi asusu Igbo.

Asusu Igbo

Enweonye na Egwuekwe (2015:181-182) ziputara nkowa Anagbogu, Mbah na Eme (2010:1) na asusu bu uzo mmadu na ibe ya tuputara ha si eziputa mbunuche, mmetuta, mkpali mmuo, ochicho d.g. site na mkpopta uda maobu ndeputa mkporokwu.

Ifechelobi (2012:233) kwara asusu di ka uzo mkparitauka mana ihe ka mkpa mmadu na-eziputa abughi mkporokwu kama ozi di nokwu e kwuru. O mere ka a mata na ihe o putara bu na asusu agaghị akwu na nke onwe ya wee ruo na

asusu aruo oru izuputa ozi ndi ahụ a turu anya ya. Ya bu na a sughị na e deghị asusu otu o kwesiri ga-ebute nghotahie ma gbochie ozi a turu anya ya.

Na nkowa Ngoesi (1989:1), asusu bu iji mkpuruokwu nwegasiri nghota ndi e nwere ike isu asu, dee ede maobu guo agu, mee ka a mata ebumnobi mmadu. O gakwara n'ihu kowaa na asusu ga-adiriri n'udi ndi ozo ga-aghota. O rutukwara aka na agburu obula nwere asusu e ji mara ha. Ya bu na asusu Igbo bu asusu e ji mara agburu Igbo.

Ikekeonwu, Ezikeojiaku, Ubani na Ugoji (1999) huru asusu Igbo di ka otu n'ime ihe a ga-eji amata onye bu onye Igbo, n'agbanyeghi mmuta na nnomi juru ndi Igbo ahụ. Ha gara n'ihu kowaa asusu Igbo di ka asusu na-anabata mgbanwe na ntolite site n'asusu ozo ma burukwa asusu "Kwa" nke Naija-Congo. Ihejirika (1997:5) kwenyere na nkowa Ezikeojiaku na ndi otu ya, mana o gakwara n'ihu gbakwunye na asusu Igbo bu asusu udaolu ma burukwa asusu olu ndi di iche iche mejuputara. Ofomata (2002:252) kowara asusu Igbo di ka asusu "Kwa" nke so n'otu n'ime asusu ato kacha puta ihe n'ala Najiria. O gakwara n'ihu gbakwunye na o bu ndi Igbo kpomkwem na-asu asusu Igbo.

Ihe Kpatara na Umuka Igbo Adighi Enwe Mmasi n'Asusu Igbo

Usa ha niile nye otu ajuju a bu agwa ndi nne na nna n'ebe asusu Igbo di kpatara umuka Igbo ejighi enwe mmasi n'asusu Igbo. Oriaku Nnanaedu, osote onyeisi ulo akwukwo National Grammar School, Abakpa Nike na Steeti Enugwu kwuru na otutu ndi nne na nna na-ahutazi asusu Bekee di

ka ọka ibe. Nke a mere na ndị nne na nna adighizi asuru umuaka ha asusu Igbo. Di ka osote onyeisi ulokwukwo, o kwuru na ya onwe ya achoputawo etu otutu ndi nne na nna si kpoo asusu Igbo asi nke mere ufodu n'ime ha ji agbanwe aha nna umuaka ha zawazie aha di ka Emmanuel na Charles. Naani n'otu ulo akwukwo Evangel Academy Nursery and Primary School, Nkalagu di na steeti Ebonyi ka onye nkuzi Ifesinachi Nnaji kwuru na umuaka nwere mmasi n'asusu Igbo nke oma. Nke a mere o ji buru ihe nhiahu dijiri ha bu ndi nkuzi ime ka umuaka na-asu asusu Bekee.

Asusu ndi Nkuzi na umu Akwukwo ji Emekorita

Onye nkuzi asusu Igbo n'ulo akwukwo Krosal Model Primary and Secondary Schools, Amawbia bu Oriaku Blessing Okoye kwuru na ha na-asu asusu Bekee na mmekorita ha na umuaka. Naani oge ha na-enye ohere iji asusu Igbo kparitauka n'etiti ndi nkuzi na umuaka no n'ulo akwu kwobu oge ha na-akuziri umuaka asusu Igbo. Onye nkuzi ozo bu Ifesinachi Nnaji n'ulo akwukwo Evangel Academy Nursery and Primary School, Nkalagu n'okwu nke ya, kwuru na ihe kpatara ha ji asuru umuaka no n'ulo akwukwo ha Bekee otutu oge bu ka umuaka nwee ike mee nke oma ma ha nwee ihe asompi obula n'etiti umu akwukwo ha na ndi ozo.

Asusu ndi Nkuzi ji Akowara Umuaka Mkpuruokwu Bekee ufodu Siri Ike na Nghota

Mmadu abuo na ndi a gbara ajaju onu kwuru na o bu asusu Igbo. N'otu aka ahụ, mkpuruokwu Igbo ufodu hịara umuaka ahụ na nghota bukwa asusu Bekee ka a ga-eji kowaa ya. Mana oka n'onuogu kwuru na o bu asusu Bekee ka e ji akowa mkpuruokwu siiri umuaka ike ighota n'asusu Igbo.

Etu Umuaka si Eme na Mkpopta na Ndeputa Mkpuruokwu Igbo n'Ulo Akwukwo

Naani otu onye nkuzi ka a gbara ajuju banyere nke a. O kwuru na umuaka no n'ulo akwukwo ha bu naani mkpuruokwu Igbo ndi a kuziiri ha ka ha ma akpopta ma na-edekwa ka o kwesiri. O gara n'ihu kwaa na ihe kpatara nke a bu na ndi nne na nna akuzighiri umu ha asusu Igbo, kwukwa na ufodu ga-abia n'ulo akwukwo gwa ha bu ndi nkuzi na ha achoghi ka nwa ha lelee asusu Igbo n'ule.

Etu Enweghi Mmasi Umuaka n'Asusu Igbo si Emetuta Onodu Asusu Igbo

Usa ndi nkuzi niile a juru ajuju a bu na o nwere mmetuta ojoo na umuaka Igbo enweghi mmasi n'asusu Igbo. Nnanedu kwuru na asusu bu ihe e ji amata agburu ndi maobu ebe onye si. Umuaka adighi asu asusu Igbo na-eweda onodu asusu Igbo ma a bia n'ihe otutu e ji ama ogogo asusu no.

N'okwu ya, ka o nyere omumaatu ndi nne na nna ufodu na-agbanwe aha nna umuaka ha. Ha amakwaghi na nke a nwere ike igbochiri umuaka ha onye enyemaka ma a si na umuaka hutara onwe ha n'etiti ebe e nwere nsogbu bu onye Igbo kwesiri izoputa ha. O gakwara n'ihu kwaa na o buru na ndi nne na nna agbanweghi agwa ojoo a ha na-akpaso asusu Igbo, na asusu Igbo ga-anwu. Nke a mee, o nweghizi ndi obula a ga na-anu aha ha bu ndi Igbo. Ya bu na o di mkpa ka ndi nne na nna na-asuru umuaka ha asusu Igbo ma kwusi ina-agbanwe aha nna umuaka ha site n'asusu Igbo gaa n'asusu Bekee.

Ndi O Dijiri Ime ka Umuaka Igbo na-Enwe Mmasi n'Asusu Igbo

Usa ndi ka n'onuogu ndi nkuzi a juru ajuju gbasara nke a kwara na o bu ihe dijiri onye ukwu na onye nta ime ka

umụaka Igbo na-enwe mmasị n'asụsụ Igbo. Site na ina-asuru umụaka asụsụ Igbo. Ozo bu ndi ochichi ina-agba umụaka Igbo ume site n' ituputa atumatu ga na-ewulite mmuo umụaka iji asusu Igbo kporo ihe. O dikwa mkpa ihu na ndi nkuzi asusu Igbo bu ndi maara ya ma nwekwaa mmasi na ya n'ihina mmadu agaghi enye ihe o nweghi.

Mgbe E Kwesiri Ibido Kuziwere Umụaka Asusu Igbo Iji Mee ka Ha Nwee Mmasi n'Asusu Igbo

Otu ndi a gbara ajuju onu kwuru na ozugbo a muru nwa oheru ka a na-ebido atoro nwa ahụ ntola asusu o ga-enwe mmasi na ya. Otu n'ime ndi nkuzi bukwa onye nne n'ulo akwukwo a gbara ajuju onu mere ka a mata na asusu obula umụaka nwere mmasi na ya hibere isi na ntola ndi nne na nna toro bido mgbe umụaka amachabeghi ihe nke oma.

Mmemme Ejije maobu Egwuregwu Unu na-Eme n'Uloakwukwo Unu Iji Dota Mmasi Umụaka n'Ebe Asusu Igbo Di

Ndi nkuzi zara na o nwere ejije na ihe egwuregwu ufodu ha na-eme iji dota mmasi umụaka Igbo n'ebe asusu Igbo di. Ndi nkuzi a gbara ajuju onu mere ka a mata na ha na-enye umụaka ohere ime ejije ndi e ji mara agburu Igbo di ka ikpo oga, ite uri dg. iji dota mmasi umụaka n'ebe asusu Igbo di mana na nke a na-abu na ndaputa, o bughu kwa mgbe kwa mgbe. Naani ndi nkuzi n'uloakwukwo Evangel Academy Nursery and Primary School, Nkalagu mere ka a mata na ha ka ga-amalite egwuregwu na ejije ndi e ji mara agburu Igbo n'afu na-abia abia.

Uzo A ga-Esi Gbochie maobu Belata Nsogbu Umụaka Igbo Enweghi Mmasi n'Asusu Igbo

Nchikọta ụsà ndị a gbara ajuju ọnu nyegasiri n'uzo a ga-esi belata maobu gbochie nsogbu umuaka Igbo enweghi mmasi n'asusu Igbo gunyere:

Ndi nne na nna maobu ndi nlekota anya umuaka igba mbọ na-akuziri umuaka asusu Igbo. Asusu bu ihe e ji amata agburu ndi. O buru na agburu Igbo ga-akwudosi ike, ndi nne na nna ga-akawa ahụ na-akuziri umuaka ha asusu Igbo, tumadi ndi ogbara ohuru. Asusu nne, na-enyere umuaka aka inwe ike mta asusu nke abuo a ga-akuziri ha. Ihe nke a putara bu na umuaka Igbo imta asusu Bekee nke oma ga-amalite na ha mta asusu Igbo bu asusu nne ha.

Ndi nkuzi n'ulo akwukwo di iche iche, tumadi ndi kennoro onwe igba mbọ na-akuziri umuaka asusu Igbo n'ulo akwukwo. Ndi nkuzi ga-akawa ahụ kwusi ina-amachi umuaka Igbo isu asusu Igbo.

Inye ndi guru asusu Igbo oru nkuzi asusu Igbo n'ulo akwukwo di iche iche. O buru na e nye onye nkuzi maara nke ekwe na-aku nke oma nkuzi asusu Igbo, umuaka ga-enwe mmasi n'asusu Igbo maka na ha ga-aghota ihe a na-akuziri ha. Onye nkuzi maara asusu Igbo nke oma nwere amamihe ikuziri umuaka ezi usoro ha ga-esi na-asupe, edeko ma na-akpoputa mkpuruokwu Igbo nke oma. Nke a ga-adotakwa mmasi umuaka Igbo n'ebe asusu Igbo di.

Goomenti ina-eweputa ihe agbamume nye umuaka n'ebe asusu Igbo di. Goomenti ga-agba mbọ weputa ihe agbamume a ga-eji na-akwado umuaka ina-amu asusu Igbo. E nwere ike ituputa asompi ma nye ihe nrite ga-eso ya n'ihe metutara

asusu Igbo, ejije Igbo, abụ Igbo d.g., nke ga-adọta mmasị ụmụaka.

Ka ndị nne na nna na-agụ ụmụ ha aha Igbo. Otu onye n'ime ndị a gbara ajuju onụ rụturu aka ka ndị nne na nna hụta mkpa o dī ha ịba ụmụ ha aha Igbo. O gakwara n'ihu tūo aro ka ha kwusi ịna-agbanwe aha nna ụmụaka ha maka na aha a bara nwata ka e ji ama agburu o si. N'otu aka ahụ, ka ndị nne na nna na-eziputa ihunanya ha nwere n'asusu Igbo site n'isuru ya ụmụaka iji dọta mmasị ha n'ebe asusu Igbo dī.

Gọmentị iweputa atumatu ga-eme ka o buru iwu ịna-amu asusu Igbo n'ulo akwukwo dī iche iche. Ufodu ndi a gbara ajuju onu mere ka a mata na umu akwukwo na-agbara asusu Igbo oso n'ihia na ha wereziri ya dī ka nke abughị iwu na a ga-elele ya n'ule n'ulo akwukwo. Nke a mere o ji tūo aro ka e mee ya ka o buru iwu na nwa akwukwo obula aghaghị ituru ugo n'ule ya metutara asusu Igbo tupu e nye ya ohere igu akwukwo n'udī dī elu.

Ndī nne na nna bi n'obodo mepere emepe ikawa ahū ka ụmụaka ha na-alarute n'obodo nke aka ha. O buru na ụmụaka Igbo ndi bi n'obodo mepere emepe nwee ike na-alarute n'obodo nne na nna ha, ha ga-amuta asusu Igbo ma na-enwekwa mmasi n'asusu Igbo. Otutu omenala Igbo bu asusu Igbo ka e ji eziputa ha. O buru na umuaka abata n'obodo nke aka ha, jiri anya ha hu otu e si eme omenala ufodu ndi ahū e ji mara agburu Igbo dī ka mmowu, igba mgba, ikpo oga, akuko ifo dg., ha ga-enwe mmasi n'asusu Igbo.

Ọ dị mma ka ndị Igbo hụ asụsụ Igbo n'anya. Ndị Igbo kwesiri ịna-ahụ asụsụ ha n'anya iji dọta mmasị ụmụaka n'ebe asụsụ Igbo dị tumadi ndi nne na nna ịna-asụ asụsụ Igbo. Ọtutu ndi a gbara ajuju onu turu aro ka ndi Igbo mata na asụsụ Igbo bu asụsụ njirimara agburu Igbo. Ya bu, ka anyi na-asu asụsụ Igbo ma si n'uzo di otu ahụ na-adota mmasi umuaka Igbo idi na-asu ma na-edede asụsụ Igbo nke oma.

Nchikọta na Mmechi

Umuaka Igbo bu umuaka ndi nne na nna ha si n'agburu Igbo bu ndi nwe asụsụ Igbo di ka asụsụ njirimara ha. Umuaka Igbo nwere amamihe, di garagara ma nwee uche di nkọ. Ha mejuputara steeti ise di n'owuwa anyanwu Najjiria. Steeti ise ndi ahụ bu: Abia, Imo, Enugwu, Anambara, Ebonyi na mpaghara Delta ufodu. Na nchocha a bu "Umuaka Igbo Enweghi Mmasi n'Asusu Igbo: Mkpata na Mgbochi Ya," a ruturu aka n'ihe ndi na-eme umuaka Igbo ejighi enwe mmasi n'asusu Igbo, mmetuta enweghi mmasi a n'ebe oha na eze di na uzo a ga-esi belata maobu gbochie ha kpamkpam. A choputara na o bu e nweghi mmasi a n'asusu Igbo kpata oke mkporhie mkporuokwu, a maghi usoro nhazi mkporuokwu, a maghi asu asusu Igbo nke hibere isi na ndi nne na nna adighi asuru umuaka ha asusu Igbo.

E wezuga ndi nne na nna, mkpatara ndi ozọ mere na umuaka adighi enwe mmasi n'asusu Igbo gunyere: nsogbu enyeghi ndi nkuzi nwere ezi ozuzu n'asusu Igbo oru nkuzi, goomentị ileghere omenala ndi ahụ ga-akwalite mmasi umuaka anya, goomentị emeghi ya ka o buru iwu ihazi asusu Igbo n'ule n'ulo akwukwo di iche iche, na oha na eze ejighi asusu Igbo kporo ihe. Nsogbu ndi a na-adoghachi asusu Igbo aka azu.

Ụzọ a ga-esi belata maọbụ gbochie ha bụ na ndị nne na nna ga na-asuru ụmụaka ha asusu Igbo, gọmentị ga-eme ya ka o buru iwu na a ga na-elele asusu Igbo n'ule ulọ akwukwo di iche iche a hutara n'ala Igbo, gọmentị ga-eweputa ihe nrite ufodu ga na-agba umu akwukwo ume ime nke oma n'asusu Igbo, ulọ akwukwo gọmentị na ulọ akwukwo nnononwe ga na-enye ndi nkuzi nwere ozuzu n'asusu Igbo oru nkuzi, na oha na eze ikawa ahụ hu asusu Igbo n'anya. O bu ihe ndi a ga-eme ka nsogbu umuaka Igbo enweghi mmasi n'asusu Igbo belata maobu kwusi kpankpan.

Edensibija

- Ekwealor, C. C. (1998). *Omenala na Ewumewu Igbo*. Onitsha: Africana First Drive.
- Enweonye, C. & Egwuekwe, F. U. (2015). "A Contrastive Study of Negation in Amayi and Standard Variety of Igbo. *Unizik Journal of Arts and Humanities* vol. 16, No. 1, pg. 181- 182.
- Ihejirika, C. A. (1997:5). *Igbo for Learners I*. Ibadan: Onibonaje Press & Book Industries
- Ilechukwu, D. I. & Okechukwu, N. G. (2013). "Mmasi Ndi Igbo nwere n'ebe Asusu Bekee di karia Asusu Igbo: Mputara, oghom na Aro".
- Ngoesi, M. C. (1989). *Nchikota Ihe Omumu nke Asusu Igbo*. Onitsha: Optimal Press.
- Okoye, C. (2015). "The Quest for Paradigms: Children versus Adult Literature in Achebe and Nzekwu". *Unizik Journal of Arts and Humanities Vol. 16, No. 1*, pp. 160-161.
- Onwudiwe, G. E. (2012). "Anyaruo Ulọ: Akpom Oku Nwaamala Igbo obula Aghaghi Iza". Akwukwo a

gụputara na mmemme nnata na mmechi afọ, Obi
Gọmentị, Oka, 20th Desemba,
Onwuka, G. T. (2017). “Nsogbu ụmụ Akwụkwọ n’Ide
Edemede Leta n’Igbo n’Ule Siniọ Sekọndrị?”. *Ekwe
Jonal Vol. 4, No. 2*, pp. 64.

Internet Sources

- Anna, C. (2014). Losing Language Skills – How it happens and what you can do to slow the process. Retrieved from www.language-trainers.co.uk on 15/12/2017.
- Crano, W. D. (1995). Vested Interest (Communication Theory), Wikipedia.
- Lev. S. Vygotsky (1962). The Interaction Theory – Wikipedia.
- Luna, A. R. (2014). The Child and His Behaviour. Soviet Psychology. Wikipedia.
- Wilson, P. McQuage, F. Thompson, L. & McConaichie, A. (2013). Language Delay, Wikipedia.